

Максим П. Конобас*

МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ РОЗВИТКУ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕКОНОМІКИ: ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті досліджено еволюцію моделей управління економікою в контексті становлення та розвитку концепції «зеленої» економіки, а також розкрито особливості формування еколого-економічних відносин як основи забезпечення сталого розвитку. Обґрунтовано, що сучасні глобальні виклики, пов'язані зі зміною клімату, виснаженням природних ресурсів, цифровою трансформацією та необхідністю підвищення конкурентоспроможності національних економік, зумовлюють потребу у трансформації традиційних моделей економічного управління. Встановлено, що методологічною основою сучасних моделей є класичні та неокласичні економічні концепції, зокрема теорії Ж.-Б. Сея, Дж. Кейнса, М. Кондратьєва та Й. Шумпетера, які у сучасних умовах набувають нового змісту через інтеграцію екологічної складової в економічну політику держави. Досліджено історичну еволюцію економічних систем та охарактеризовано особливості ринкової економіки вільної конкуренції, соціально орієнтованої ринкової моделі, традиційної економічної системи й адміністративно-командної моделі господарювання. Доведено, що сучасний етап розвитку світової економіки характеризується переходом до моделей управління, заснованих на принципах сталого розвитку, екологічної відповідальності, ресурсоефективності та інноваційності. Визначено, що ключову роль у забезпеченні ефективності таких моделей відіграє державна економічна політика, спрямована на стимулювання екологічних інновацій, розвиток циркулярної економіки, підтримку низьковуглецевих технологій та формування ефективного інституційного середовища. Обґрунтовано, що еколого-економічні відносини є системоутворюючим елементом сучасних моделей управління економікою, оскільки забезпечують збалансоване використання природного капіталу, мінімізацію негативного впливу господарської діяльності на довкілля та досягнення довгострокового економічного зростання. Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання під час розроблення державної політики переходу до «зеленої» економіки, удосконалення механізмів державного регулювання, формування стратегій сталого розвитку та підвищення ефективності моделей управління національною економікою.

Ключові слова: зелена економіка; моделі управління економікою; еколого-економічні відносини; сталий розвиток; державна економічна політика; державне регулювання; інноваційний розвиток.

Рис. 1. Лім. 9.

DOI: 10.32752/1993-6788-2023-2-270-288-294

Maxym Konobas

MODELS OF ECONOMIC GOVERNANCE UNDER THE DEVELOPMENT OF THE GREEN ECONOMY: AN ECOLOGICAL AND ECONOMIC PERSPECTIVE

The article examines the evolution of economic management models in the context of the formation and development of the concept of the "green" economy, and also reveals the features of the formation of ecological and economic relations as the basis for ensuring sustainable development. It is substantiated that modern global challenges associated with climate change, depletion of natural resources, digital transformation and ensuring increased competitiveness of national

* National Academy of Management. Ukraine.

economies, determine the need for the transformation of traditional models of economic management. It is established that the methodological basis of modern models are classical and neoclassical economic concepts, in particular the theories of J.-B. Say, J. Keynes, M. Kondratiev and J. Schumpeter, which in modern conditions acquire a new meaning through the integration of the environmental component into the economic policy of the state. The historical evolution of economic systems is studied and the features of a free competition market economy, a socially oriented market model, a traditional economic system and an administrative-command model of management are characterized. It is proved that the current stage of development of the world economy is characterized by a transition to management models based on the principles of sustainable development, environmental responsibility, resource efficiency and innovation. It is determined that a key role in ensuring the effectiveness of such models is played by a strategic state economic policy aimed at stimulating environmental innovations, developing a circular economy, supporting low-carbon technologies and forming an effective institutional environment. It is substantiated that ecological and economic relations are a system-forming element of modern models of economic management, ensuring the balanced use of natural capital, minimizing the negative impact of economic activity on the environment and achieving long-term economic growth. The practical significance of the results obtained arises from the possibility of their use in the development of state policy for the transition to a "green" economy, improving state regulation mechanisms, forming sustainable development strategies and increasing the efficiency of national economic management models.

Keywords: green economy; economic management models; ecological and economic relations; sustainable development; state economic policy; state regulation; innovative development.

Peer-reviewed, approved and placed: 17.12.2023.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобальних екологічних викликів, цифрової трансформації та необхідності забезпечення сталого соціально-економічного розвитку особливої актуальності набуває дослідження моделей управління економікою, орієнтованих на принципи «зеленої» економіки. Традиційні підходи до економічного розвитку, що базувалися переважно на максимізації економічного зростання та інтенсивному використанні природних ресурсів, дедалі частіше виявляються недостатньо ефективними для забезпечення довгострокової конкурентоспроможності, екологічної безпеки та високої якості життя населення. У зв'язку з цим виникає потреба у формуванні нових моделей економічного управління, які гармонійно поєднують економічні, соціальні та екологічні пріоритети.

Розвиток концепції «зеленої» економіки зумовлює перегляд ролі держави, ринкових механізмів та інституційного середовища у забезпеченні збалансованого використання природних ресурсів, стимулюванні екологічних інновацій і формуванні ефективних еколого-економічних відносин. При цьому особливого значення набуває аналіз еволюції економічних теорій та моделей управління, які стали методологічною основою сучасної державної економічної політики у сфері сталого розвитку.

Дослідження моделей управління економікою в умовах розвитку «зеленої» економіки дозволяє визначити закономірності трансформації економічних систем, оцінити можливості інтеграції екологічних принципів у механізми державного регулювання та обґрунтувати напрями формування ефективної моделі еколого-економічного розвитку, здатної забезпечити конкурентоспроможність національної економіки та її адаптацію до сучасних глобальних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження еколого-економічних аспектів переходу до «зеленої» економіки в Україні відмічається у працях Штець В. С. [8]; «Зелена» економіка як напрям досягнення стійкого еколого-економічного розвитку регіону акцентували увагу Гончаренко М. Ф., Пархоменко Н. М., Лучин О. М [2]; діалектика розвитку «зеленої економіки» в умовах глобалізації показана в роботах Зінчука Т., Паламарчука Т., Усюка Т. та ін. [3; 4].

Утім, слід відзначити, що попри наявності значного масиву досліджень еколого-економічний аспект Моделі управління економікою в умовах розвитку «зеленої» економіки недостатньо висвітлений у працях

Метою дослідження даної статті є дослідження еволюції моделей управління економікою, визначення їхніх особливостей у контексті переходу до «зеленої» економіки та обґрунтування еколого-економічних засад формування сучасної моделі державного управління, орієнтованої на забезпечення сталого розвитку, екологічної безпеки та підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Основні результати дослідження. Формування сучасних моделей управління економікою є результатом тривалої еволюції економічної науки, яка розвивалася разом із суспільством і відображала зміну підходів до забезпечення економічного зростання, підвищення добробуту населення та раціонального використання ресурсів. Особливо інтенсивного розвитку економічна теорія набула протягом останніх двох століть, коли уряди провідних країн світу були змушені шукати ефективні моделі державного управління для розв'язання соціально-економічних проблем. У традиційній економічній парадигмі основними чинниками розвитку вважалися розширення промислового виробництва, сільського господарства та сфери послуг. Водночас сучасні екологічні виклики зумовили необхідність трансформації існуючих моделей управління відповідно до принципів сталого розвитку та «зеленої» економіки.

Перехід до «зеленої» економіки потребує переосмислення теоретичних засад економічного розвитку та врахування еколого-економічних взаємозв'язків при формуванні державної політики. Саме тому важливим є аналіз економічних концепцій, що розкривають закономірності економічного зростання, розподілу ресурсів, конкуренції, інноваційного розвитку та державного регулювання, оскільки вони створюють теоретичне підґрунтя для розроблення сучасних моделей управління економікою, орієнтованих на збалансований соціально-економічний і екологічний розвиток.

Теоретичну основу сучасних моделей управління економікою становлять класичні та неокласичні економічні концепції. Зокрема, закон Ж.-Б. Сея обґрунтовував здатність ринкової системи до саморегулювання через збалансованість попиту і пропозиції, мінімізацію державного втручання та ефективний розподіл ресурсів. Незважаючи на значний внесок цієї теорії у розвиток економічної науки, сучасний перехід до «зеленої» економіки свідчить про необхідність активнішої ролі держави у формуванні екологічних стимулів, регулюванні використання природних ресурсів та підтримці екологічно орієнтованих інновацій.

Важливе місце у розвитку моделей державного управління займає кейнсіанська теорія, відповідно до якої ринковий механізм не завжди забезпечує макроекономічну рівновагу, а тому потребує державного регулювання сукупного попиту, інвестиційної діяльності та зайнятості. Ці положення набувають особливої актуальності в умовах переходу до «зеленої» економіки, коли державна політика повинна стимулювати інвестиції у відновлювану енергетику, ресурсоефективні технології, розвиток циркулярної економіки та екологічну модернізацію виробництва.

Значний внесок у розуміння довгострокових закономірностей економічного розвитку зробила теорія довгих хвиль М. Кондратьєва, яка доводить, що кожен етап економічного піднесення супроводжується масштабними технологічними змінами, появою нових галузей, трансформацією виробничих систем і розширенням ринків. У сучасних умовах черговий цикл економічного розвитку дедалі більше пов'язується із впровадженням екологічно чистих технологій, цифровізацією економіки, декарбонізацією виробництва та розвитком «зеленої» інфраструктури.

Особливу роль у формуванні сучасних моделей управління економікою відіграє інноваційна теорія Й. Шумпетера, відповідно до якої економічний розвиток забезпечується впровадженням інновацій, технологічним оновленням та підприємницькою активністю. У контексті розвитку «зеленої» економіки ця концепція набуває нового змісту, оскільки інновації стають ключовим чинником екологізації виробництва, розвитку низьковуглецевих технологій, підвищення ресурсної ефективності та формування нових моделей еколого-економічного управління.

Таким чином, еволюція економічних теорій створила наукове підґрунтя для формування сучасних моделей управління економікою, які поєднують економічні, соціальні та екологічні цілі розвитку (рис.1.). У сучасних умовах саме інтеграція принципів сталого розвитку, інноваційності та екологічної відповідальності визначає ефективність моделей державного управління економікою й забезпечує перехід до «зеленої» моделі розвитку.

Трансформація моделей управління економікою відображає еволюцію суспільного розвитку, зміну економічних пріоритетів та підходів до використання природних, виробничих і людських ресурсів. На різних історичних етапах наукові концепції щодо функціонування економічних систем, ролі держави та механізмів регулювання господарської діяльності постійно вдосконалювалися, створюючи методологічне підґрунтя для формування сучасних моделей економічного розвитку. У сучасних умовах особливої актуальності набувають концепції, що поєднують економічне зростання з екологічною безпекою, раціональним природокористуванням та принципами сталого розвитку.

Історичний розвиток економічних систем засвідчує поступовий перехід від моделей, орієнтованих виключно на економічну ефективність, до моделей, у яких важливе місце займають соціальні та екологічні чинники. Залежно від особливостей механізму регулювання та ролі держави можна виокремити кілька основних моделей організації економіки:

- ринкову економіку вільної конкуренції;

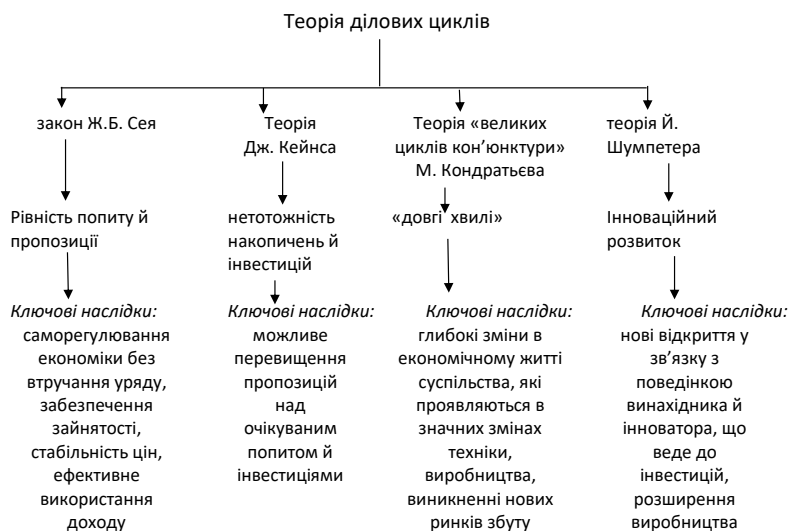

Рис. 1. Концептуальна схема, яка наочно структурує теоретичний фундамент теорії ділових циклів, відображаючи ключових авторів, їхній науковий внесок та базову логіку кожної теорії, побудовано автором

- соціально орієнтовану ринкову економіку з активною участю держави;
- традиційну економічну систему;
- адміністративно-командну модель господарювання.

Модель ринкової економіки вільної конкуренції сформувалася в період становлення капіталістичних відносин і базувалася на домінуванні приватної власності, свободі підприємництва, ринковому ціноутворенні та мінімальному державному втручанні. Її головними перевагами були розвиток конкуренції, ефективний розподіл ресурсів і стимулювання економічної активності. Водночас така система практично не враховувала екологічних наслідків виробництва, що згодом стало причиною виснаження природних ресурсів та погіршення стану довкілля.

Подальший розвиток світової економіки зумовив формування моделі регульованої ринкової економіки, у якій держава виконує не лише контрольні функції, а й забезпечує соціальний захист населення, формує нормативно-правове середовище, підтримує інноваційний розвиток та реалізує екологічну політику. Саме ця модель створила передумови для інтеграції принципів сталого розвитку в економічне управління, поєднуючи ринкові механізми із державними інструментами екологічного регулювання, стимулювання ресурсоефективності та розвитку «зеленої» економіки.

Адміністративно-командна система, що функціонувала в країнах із централізованою моделлю управління, характеризувалася домінуванням державної власності, директивним плануванням, жорсткою вертикаллю

управління та адміністративними методами розподілу ресурсів. Незважаючи на можливість концентрації значних ресурсів для реалізації масштабних проєктів, така модель виявилася недостатньо гнучкою щодо впровадження інновацій, адаптації до екологічних викликів та ефективного використання природного капіталу.

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується переходом до моделей управління, заснованих на принципах «зеленої» економіки, які інтегрують економічні, екологічні та соціальні цілі. У таких моделях ключове значення мають еколо-економічні відносини, що забезпечують збалансоване використання природних ресурсів, скорочення негативного впливу господарської діяльності на довкілля, розвиток циркулярної економіки, підтримку екологічних інновацій та формування умов для довгострокового сталого розвитку. Саме поєднання ринкових механізмів із ефективною державною політикою створює основу для переходу до сучасної моделі управління економікою, орієнтованої на підвищення конкурентоспроможності та екологічної безпеки держави.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що сучасні моделі управління економікою є результатом тривалої еволюції економічної науки та відображають поступовий перехід від пріоритетності виключно економічного зростання до збалансованого поєднання економічних, соціальних і екологічних цілей розвитку. Аналіз класичних і сучасних економічних концепцій підтвердив, що кожний етап розвитку економічної думки формував теоретичні передумови для вдосконалення механізмів державного управління та економічного регулювання.

Встановлено, що сучасний перехід до «зеленої» економіки обумовлює необхідність трансформації моделей державного управління шляхом інтеграції принципів сталого розвитку, ресурсоефективності, екологічної відповідальності та інноваційності. У цих умовах держава виконує не лише регуляторну, а й стимулюючу функцію, створюючи інституційні, правові та економічні умови для впровадження екологічно безпечних технологій, розвитку циркулярної економіки, підтримки «зелених» інвестицій та екологічних інновацій.

Доведено, що еколо-економічні відносини стають системоутворюючим елементом сучасних моделей управління економікою, забезпечуючи раціональне використання природних ресурсів, мінімізацію негативного впливу господарської діяльності на довкілля та формування передумов для довгострокового економічного зростання. Саме поєднання ринкових механізмів із ефективною державною політикою, інноваційним розвитком і сучасними інструментами екологічного регулювання створює основу для формування конкурентоспроможної моделі управління економікою, здатної забезпечити сталий розвиток держави в умовах глобальних екологічних та економічних трансформацій.

1. Боровик Ю. Т., Єлагін Ю. В., Полякова О. М. «Зелена економіка»: сутність, принципи, перспективи для України. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2020. № 69. С. 75–83.

2. Гончаренко М. Ф., Пархоменко Н. М., Лучин О. М. «Зелена» економіка як напрям досягнення стійкого еколо-економічного розвитку регіону. Актуальні проблеми економіки. 2020. № 6(228). С. 6–15.

3. Зінчук, Т., Паламарчук, Т., & Усюк, Т. (2022). Діалектика розвитку «зеленої економіки» в умовах глобалізації. *Економіка та суспільство*, (44). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-86>
4. Марчук Л. П. «Зелена» економіка: суперечності та перспективи розвитку. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2014. Вип. 1. С. 34–41.
5. Мельник Л. Г. Розвиток «зеленої» енергетики в Україні з урахуванням досвіду Європейського Союзу / Л. Г. Мельник, І. Б. Дегтярьова // *Мотиваційні механізми дематеріалізаційних та енергоефективних змін національної економіки: монографія / за заг. ред. доктора екон. наук, проф. І. М. Сотник. – Суми: Університетська книга, 2016. С. 291–300.*
6. Орлова Н.С. Зелена економіка в умовах сталого розвитку України / Н.С. Орлова // *Менеджер*. 2015. № 1. С. 45–50.
7. Чмир О.С. "Зелена" економіка: сутність, цілі та базові принципи / Чмир О.С., Захаркевич Н.П. // *Економічний вісник Донбасу*. 2013. № 3. С. 54–62
8. Штець В. С. Еколого-економічні аспекти переходу до «зеленої» економіки в Україні / В. С. Штець // *Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка. Економіка*. 2013. № 6 (147). С. 108–113.
9. Серветник Н.О. Поняття економічного циклу: історія і сучасність / Н.О. Серветник // *Інноваційна теорія Йозефа Шумпетера: сучасне звучання економічних та управлінських ідей: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2012. С. 67–70.*

-
1. Borovyk Yu. T., Yelahn Yu. V., Poliakova O. M. «Zelena ekonomika»: sutnist, pryntsyipy, perspektyvy dlia Ukrainy. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*. 2020. № 69. S. 75–83.
 2. Honcharenko M. F., Parkhomenko N. M., Luchyn O. M. «Zelena» ekonomika yak napriam dosiahnennia stiikoho ekoloho-ekonomichnoho rozvytku rehionu. *Aktualni problemy ekonomiky*. 2020. № 6(228). S. 6–15.
 3. Zinchuk, T., Palamarchuk, T., & Usiuk, T. (2022). Dialektyka rozvytku «zelenoi ekonomiky» v umovakh hlobalizatsii. *Ekonomika ta suspilstvo*, (44). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-86>
 4. Marchuk L. P. «Zelena» ekonomika: superechnosti ta perspektyvy rozvytku. *Visnyk ahrarnoi nauky Prychornomoria*. 2014. Vyp. 1. S. 34–41.
 5. Melnyk L. H. Rozvytok «zelenoi» enerhetyky v Ukraini z urakhuvanniam dosvidu Yevropeiskoho Soiuzu / L. H. Melnyk, I. B. Dehtiarova // *Motyvatsiini mekhanizmy dematerializatsiinykh ta enerhoeфекtyvnykh zmin natsionalnoi ekonomiky: monohrafiia / za zah. red. doktora ekon. nauk, prof. I. M. Sotnyk. Sumy: Universytetska knyha, 2016. S. 291–300.*
 6. Orlova N.S. Zelena ekonomika v umovakh staloho rozvytku Ukrainy / N.S. Orlova // *Menedzher*. 2015. № 1. S. 45–50.
 7. Chmyr O.S. "Zelena" ekonomika: sutnist, tsili ta bazovi pryntsyipy / Chmyr O.S., Zakharkevych N.P. // *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*. 2013. № 3. S. 54–62
 8. Shtets V. S. Ekoloho-ekonomichni aspekty perekhodu do «zelenoi» ekonomiky v Ukraini / V. S. Shtets // *Visnyk KNU im. Tarasa Shevchenka. Ekonomika*. 2013. № 6 (147). S. 108–113.
 9. Servetnyk N.O. Poniattia ekonomichnoho tsyклу: istoriia i suchasnist / N.O. Servetnyk // *Innovatsiina teoriia Yozefa Shumpetera: suchasne zvuchannia ekonomichnykh ta upravlinskykh idei: materialy Mizhnarodnoi naukovy praktichnoi konferentsii. K.: Kyivskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka, 2012. S. 67–70.*